

Denna rapport är en sammanställning grundad på Utrikesdepartementets bedömningar. Rapporten kan inte ge en fullständig bild av läget för de mänskliga rättigheterna i landet. Information bör sökas också från andra källor.

Utrikesdepartementet

Mänskliga rättigheter i Albanien 2011

ALLMÄNT

1. Sammanfattning av läget för de mänskliga rättigheterna och trendanalys

Albanien har ett adekvat rättsligt ramverk för att garantera och främja mänskliga rättigheter. Bristande genomförande av lagstiftning är dock ett grundproblem. Svaga statliga institutioner, ett illa fungerande rättssystem, hög korruption, som ofta är länkad till omfattande organiserad brottslighet, är faktorer som inverkar menligt på implementering av lagstiftning inom området mänskliga rättigheter. Otillräcklig resurstilldelning av budget, personal och teknisk utrustning till centrala och lokala myndighetsstrukturer är andra faktorer som försvårar arbetet. Fattigdom, människohandel, avsaknad av effektiv myndighetsutövning, särskilt i svårtillgängliga delar av landet där samhället fortsatt är klandominerat till viss del, är också faktorer som inverkar negativt på medborgarnas mänskliga rättigheter.

Tillsammans skapar dessa faktorer en situation där en medborgare som behöver lita till någon form av myndighetsutövning för att få sina lagliga rättigheter respekterade, inte alltid får det skydd han eller hon behöver. Dessa svårigheter slår särskilt hårt mot kvinnor, barn, funktionshindrade, homosexuella och minoriteter som romer. Tillkortakommanden inkluderar även bristfälliga häktes- och fängelseförhållanden och ibland övervåld av polisen. Den vittförgrenade organiserade brottsligheten, som bland annat livnär sig på olika typer av smuggling, inbegripet tung narkotika och människohandel, utgör ett direkt hot mot samhällets demokratiska utveckling och är ett hinder för ett modernt rättssamhälle. Korruption genomsyrar samtliga skikt i samhället. Efter några år av förbättrade placeringar på Transparency Internationals lista av uppfattad korruption i världens länder, tappade Albanien åtta placeringar under 2011. Enligt den senaste undersökningen ligger landet nu på plats 95 av 182.

De politiska institutionerna är ännu inte tillräckligt stabila och effektiva. Den politiska dialogen mellan regering och opposition är fortsatt konfliktfylld. 21 januari 2011 resulterade en demonstration av oppositionen i fyra dödsskjutningar av demonstranter. Riksåklagaren inledde omedelbart en utredning kring de ansvariga för dödsskjutningarna liksom organisatörerna

bakom demonstrationen. Takten på reformprocesserna saktade in än mer efter detta. Lokalvalet i maj 2011, med omstritt utfall kring borgmästarvalet i Tirana, där det extremt jämna slutresultatet slogs fast först efter en lång och utdragen rättsprocess, hjälpte inte heller till att förbättra den politiska dialogen mellan regering och opposition. Reformarbetet och implementering av lagstiftning försvåras av en långvarig politisk låsning mellan regering och opposition. Parlamentet fungerar inte tillfredsställande och arbetet där försvåras av det polariserade politiska klimatet. Den offentliga administrationen är ofta politiserad och kännetecknas av bristande transparens i utnämningar och en hög omsättning av tjänstemän.

Mänskliga rättigheter respekteras överlag i Albanien. Emellertid finns det fortsatt tydliga problemområden vilka nämnts ovan. Regeringen har satt kampen mot den organiserade brottsligheten och korruptionen högt på sin agenda, liksom stärkandet av rättssystemet. Detta ligger i linje med vad EU kräver av ett land som aspirerar på kandidatlandsstatus. Framsteg görs av Albanien, men mycket återstår att göra, vilket också EU-kommissionens utlåtande kring landets medlemskapsansökan till EU slog fast i november 2010. Tolv prioriterade områden identifierades då där framsteg krävs för att Albanien ska kunna ta nästa steg i EU-närmandet, det vill säga erhålla kandidatlandsstatus. Inte minst behöver medvetandegraden kring mänskliga rättigheter stärkas inom det officiella Albanien och implementeringen av gällande lagstiftning förbättras.

Trenden, och takten, framåt vad gäller respekten för de mänskliga rättigheterna är till stor del avhängig av den politiska viljan att säkerställa genomförande av gällande lagstiftning. Ett flertal av de tolv prioriterade områden som EU-kommissionen identifierat som nödvändiga för fortsatta framsteg i EU-närmandet avser mänskliga rättigheter. Sedan publiceringen av översynsrapporten i oktober 2011 har enbart begränsade framsteg gjorts vad gäller skyddet av de mänskliga rättigheterna. Tyvärr har gensvaret från myndigheternas sida vad gäller incidenter relaterade till mänskliga rättigheter allt som oftast varit inadekvat och dragit ut på tiden. Alltför lite prioritet ägnas mänskliga rättigheter så snart internationell uppmärksamhet avtar i någon specifik fråga. Långsiktigt går trenden åt rätt håll vad gäller ökad respekt för de mänskliga rättigheterna, men takten är mycket maklig och kortsiktigt är det enbart begränsade framsteg som görs. Fortsatta framsteg i EU-närmandet kräver dock ökad respekt för mänskliga rättigheter och det ligger således i Albaniens intresse att säkerställa att så blir fallet då landet är fast beslutet att närma sig EU.

2. Ratifikationsläget beträffande de mest centrala FN-konventionerna om mänskliga rättigheter samt rapportering till FN:s konventionskommittéer

Albanien har ratificerat de centrala konventionerna om mänskliga rättigheter:

- Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, *International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)*
- Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR)*

- Konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering, *Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination (CERD)*
- Konventionen om avskaffande av alla former av diskriminering mot kvinnor, *Convention on the Elimination of all forms of Discrimination Against Women (CEDAW)*
- Konventionen mot tortyr, *Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT)*
- Konventionen om barnets rättigheter, *Convention on the Rights of the Child (CRC)*
- Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, *Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD)*
- Konventionen mot påtvingade försvinnanden, *Convention for the Protection of all Persons from Enforced Disappearances (CED)*
- Flyktingkonventionen, *Convention related to the Status of Refugees*
- Den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen)
- Romstadgan för internationella brottmålsdomstolen, *International Criminal Court (ICC)*

Av tilläggsprotokollen har Albanien ratificerat det fakultativa protokollet om enskild klagorätt till konventionen om avskaffande av alla former av diskriminering mot kvinnor samt protokollet om dödsstraff till den europeiska konventionen. I december 2008 ratificerade Albanien tilläggsprotokollet till FN-konventionen om barns rättigheter vad gäller barns inblandning i väpnad konflikt. Albanien har undertecknat protokollet till CAT om förebyggande av tortyr samt protokoll nummer 13 till den europeiska konventionen. Inga reservationer eller förklaringar har lämnats förutom förklaringen under artikel 15.3 i Europakonventionen om undantagstillstånd i samband med pyramidspelsturbulensen i Albanien 1997, som därefter har återtagits. Albanien har ratificerat ett så kallat artikel 98-avtal med USA, som förbjuder överlämnande till den internationella brottmålsdomstolen av amerikanska medborgare.

Albaniens anslutning till de centrala konventionerna ägde rum under första hälften av 1990-talet, det vill säga under perioden omedelbart efter kommunistdiktaturens fall. Uppföljning och rapportering var till en början mycket svag, dels på grund av politisk instabilitet under senare delen av 1990-talet, dels på grund av landets generellt sett outvecklade administrativa kapacitet. Positivt är dock att uppföljning och rapportering har förbättrats under de senaste åren.

Albanien har även ratificerat Europarådets konvention om terrorism, *Council of Europe Convention on the Prevention of Terrorism*, samt konventionen mot trafficking, *Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings*. I april 2009 ratificerade Albanien Europarådets konvention vad gäller skydd av barn mot sexuellt utnyttjande och sexuellt våld.

I december 2009 undergick Albanien sin första universella granskning av respekten för mänskliga rättigheter (the Universal Periodic Review) i FN:s råd för mänskliga rättigheter. Ett antal rekommendationer formulerades under dialogen, som Albanien bekräftade, vilka bland annat inkluderade frågor relaterade till icke-diskriminering och likabehandling, romernas minoritets-

situation, jämställdhet mellan könen, kampen mot våld i hemmet, barnens rättigheter och kampen mot blodshämnd.

MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

3. Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Det albanska samhället präglas alltjämt av ett visst mått av våldsytringar. Politiken är inte alltid skild från den organiserade brottsligheten, vilket kan bidra till att göra motivbilden bakom vissa mord och andra våldsdåd oklar.

Tortyr är förbjudet. Övervåld av polisen, främst i samband med arresteringar och häktesförvar, är dock vanligt förekommande. Polisen arbetar under svåra förhållanden och lider ofta brist på utbildning och utrustning samt är dåligt betald. Missförhållanden i polishäkterna, som uppmärksammas av flera människorättsorganisationer, kvarstår. Häktena är många gånger överfulla, i undermåligt skick och fall av allvarlig misshandel, även mot minderåriga, har rapporterats. Europarådets MR-kommissionär riktade kritik mot behandlingen av häktade efter dödsskjutningarna den 21 januari 2011. Systematisk tortyr förekommer inte. Homosexuella som grips är särskilt utsatta för nedsättande behandling, liksom personer som tillhör minoriteterna romer och egyptier. Utbyggnad, till stor del utlandsfinansierad, pågår av häktes- och fängelsekapaciteten. De albanska myndigheterna samarbetar fullt ut med Röda korsets personal och i viss mån även med andra organisationer som genomför regelbundna oanmälda kontroller av fängelser och de förhållanden under vilka internerna lever.

Det allmänna säkerhetsläget i Albanien är generellt sett tämligen gott. Det största säkerhetsproblemet är den organiserade brottsligheten, som grävt rötter djupt i det albanska samhället. Organiserade kriminella nätverk livnär sig bland annat på narkotikasmuggling och människohandel och har starkt inflytande i vissa regioner. De kriminella gruppernas våldsbensägenhet och öppna arrogans, förenad med samhällets vapentäthet och den illa fungerande rättsapparaten, skapar en otrygg situation för många medborgare. Mord inom kriminella kretsar och polismord förekommer.

4. Dödsstraff

Dödsstraff i fredstid avskaffades år 2000. Sedan 2007 är även dödsstraff under krigstillstånd avskaffat.

5. Rätten till frihet och personlig säkerhet

Albansk häkteslagstiftning uppfyller i stort internationell standard. Gällande regler är dock mycket dåligt omsatta i praktiken. Inte sällan arresteras personer utan grund, personer sitter häktade utan att höras och tidsramarna för hur länge man kan hålla någon häktad beaktas inte. De straffprocesser där personer sitter häktade ska normalt ha förtur och behandlas skyndsamt. I Albanien är dock handläggningen av dessa fall snarare långsammare än fall utan häktade.

Reserestriktioner förekommer inte.

På grund av en renässans för den medeltida sedvänjan *kanun* (eller "kanunlagen") som bland annat innefattar normer för blodshämnd, håller sig ett antal personer, främst i norra Albanien, isolerade i sina hem. Rädslan för att drabbas av blodshämnd förlamar i vissa fall det lokala ekonomiska livet, omöjliggör barns skolgång och lägger stor börda på familjens kvinnor (vilka inte tillmätts samma "blodsvärde" och därför mestadels kan röra sig fritt, bruka jorden etc. utan fara för livet). Blodshämnd betraktas som ett brott i strafflagen.

Då *kanun* tillåter försoning finns det internationella organisationer som är verksamma i norra Albanien och arbetar med förlikning för att lösa fortfarande pågående tvister. Traditionen med blodshämnd fortsatte att kräva offer ännu under 2011 och man beräknar att flera hundra familjer (några tusental personer) för närvarande omfattas av ouppklarade blodsfejder. Siffrorna är enbart uppskattningar då det är svårt att beräkna antalet med säkerhet.

Handel med människor är fortsatt ett problem. Albanien fortsätter att vara ett ursprungsland, men i ökad utsträckning även ett destinationsland för människohandel. Albanien bedöms inte längre vara ett stort transitland. Medvetenheten i landet om problemet har ökat och antalet personer som faller offer för människohandel minskar. Mycket arbete återstår dock för att komma till rätta med problemet. Statliga mekanismer behöver stärkas för att helt kunna greppa situationen. (Se även avsnitt 14).

Utredning och lagföring av människohandel möter stora svårigheter, särskilt på grund av korruption inom statsapparaten. Åtal mot människohandlare är sällsynta och de som väcks leder sällan till fällande dom på grund av bristande bevisning. Många kvinnor som vittnat mot hallickar och slavhandlare hotas till livet. Den albanska lagen följer skrivelserna i Palermokonventionen om organiserad brottslighet.

Viss förbättring av situationen har dock skett. Polisens behandling av offer för människohandel har förbättrats successivt i takt med olika internationella insatser. Flera internationella aktörer och organisationer bistår albanska myndigheter med förebyggande insatser och/eller stöd för återvändande offer.

6. Rättssäkerhet och rättsprinciper

Rättssystemet är enligt konstitutionen oberoende av den politiska makten. I praktiken är rättssystemet emellertid svagt, ineffektivt, åtminstone delvis korrumperat, undermåligt utrustat och med dåligt betalda och utbildade anställda. Bristerna i rättssystemet utgör ett av de allvarligaste hindren för landets utveckling mot en stabil demokrati och ett närmande till EU. Samarbetet mellan polis, åklagare och domstolar präglas många gånger av misstänksamhet och bristande kommunikation. Flera internationella aktörer har i sina biståndsprogram tagit sig an rättssystemets olika delar för att förbättra situationen. Regeringens två huvudprioriteringar är antikorrupcion och kampen mot den organiserade brottsligheten. Allmänhetens förtroende för rättsmaskineriet är fortsatt svagt. Behandlingen av rättsfall i civila ärenden, till exempel äganderättsfall, drar ofta ut på tiden i flera år.

Ett stort problem är statens oförmåga att skydda vittnen i rättsprocesser mot medlemmar i den organiserade brottsligheten. Hotbilden mot vittnen och offer

är därför ofta allvarlig. Få vågar vittna och de som gör det tvingas leva gömda eller fly.

Domstolssystemet består av distriktsdomstolar, sex överklagandeinstanser, högsta domstolen, militära domstolar i två instanser och en fristående konstitutionell domstol. High Council of Justice kontrollerar i praktiken samtliga domstolar, även om detta inte är formaliserat. Lagstiftningen för tillsättande och avsättande av domare är i teorin i linje med Europarådets praxis. Lagstiftning finns också för att motverka nepotism och korruption i den offentliga förvaltningen, men återigen är problemet bristande implementering. Offentliga försvarare presterar oförsvarbart mindre än betalda advokater. Det finns inte heller någon möjlighet för den tilltalade att själv påverka vem som utses till hans eller hennes försvarare. Privata kontakter mellan domare, åklagare och advokater, som är parter i samma mål, är mycket vanligt förekommande.

Åldern för straffmyndighet är 14, respektive 16 år, beroende på brottslighetens art. Endast begränsade straff kan dock utdömas vid dessa unga åldrar.

En ombudsman, kallad ”folkets advokat”, utsågs år 2000. Ombudsmannen tar emot medborgarnas klagomål och granskar myndigheternas arbete. Efter utredning och bedömning utfärdas icke-bindande rekommendationer, som lämnas till regeringen. Kunskap om ombudsmannen börjar långsamt spridas bland befolkningen och antalet individuella klagomål ökar. Posten som ombudsman stod vakant från februari 2010, då mandatet för den förutvarande ombudsmannen löpte ut, till december 2011 då parlamentet till sist tillsatte en ny ombudsman. Den politiska låsningen mellan regering och opposition medförde att ingen enighet kunde nås om tillsättningen av ombudsmannen under dessa nästan två år.

7. Straffrihet

Straffrihet praktiseras inte regelmässigt av staten. I praktiken bidrar emellertid korruption och det bristfälliga rättssystemet till att brott inte beivras eller att många domar inte verkställs. Trots ett aktivt polisarbete mot kriminella ligger de fällande domarna ganska få. Likaså har ett fåtal personer ställts inför rätta eller dömts för påstådda grova tjänstefel eller korruption trots allvarliga anklagelser, som i flera fall tvingat fram personernas avsked. Högre domare och parlamentsledamöter har immunitet och kan därför i praktiken komma undan eventuella straff för olika lagstridiga handlingar. Frågan om att lyfta denna immunitet har debatterats under årets lopp av den politiska klassen, men ännu har ingen konsensus i frågan kunnat nås. Under 2011 lyftes immuniteten för några politiker, med dessas godkännanden, så att rättsprövning kunde inledas. I ett uppmärksammat fall ställdes bland annat den förutvarande vice premiärministern inför rätta på grund av korruptionsanklagelser. Denne friades dock i början av 2012.

Det finns inga regler om universell rättsutövning. I rättsfall rörande brott som begåtts i utlandet används i stället bilaterala avtal.

8. Yttrande-, press- och informationsfrihet, inklusive på internet

Yttrande- och mediafrihet garanteras i konstitutionen och respekteras. Albanien har en modern lagstiftning vad gäller tillgång till information. Ett stort antal dagstidningar och andra publikationer utkommer i Albanien, de flesta dock i små upplagor. Det viktigaste mediet är TV, där ett stort utbud av inhemska och utländska kanaler finns. Radio är jämförelsevis tämligen underutvecklat.

Albanien har upplevt en positiv utveckling på mediafrihetens område sedan den extremt slutna kommunistdiktaturens fall. Ett allvarligt och växande problem i Albanien i dag är dock den nära bindningen mellan medier, politik och näringsliv. Mäktiga affärsmän tycks se medieäggande som en statussymbol och som ett verktyg för att nå makt och inflytande. Politiker uppges finnas med i ägarkonstellationer till medier och andra privata företag och sammansättningen av mediernas statliga granskningsnämnder är ofta kontroversiell. Frågetecken om finansieringen finns eftersom press och TV sällan är helt självförsörjande. Tillsammans leder dessa faktorer i Albanien till en osjälvständig, intressedrivna medierapportering med stor risk för intressekonflikter. Omfattande självcensur lär förekomma i kontroversiella frågor och oppositionsgrupper rapporterar svårigheter att få sina artiklar publicerade.

Till bilden hör att medborgarna är ovana vid att kräva sin rätt till insyn och att ifrågasätta ledande personligheters uttalanden. Uppgifter förekommer om att regeringen, genom bland annat åsidosättande av marknadsregler eller godtycklig tillämpning av skatteregler, indirekt har främjat eller motarbetat vissa tidningar och TV-stationer. Journalister som uppmärksammar korruption och intressekonflikter befinner sig i viss mån i riskzonen för rättsliga efterspel, eller till och med för hot från offentliga, eller privata, aktörer.

Till detta kommer att den journalistiska standarden överlag ännu är låg. Journalistutbildningen vid Tiranans universitet är populär, men utbildningen är teoretiskt inriktad och lider av resursbrist. Seriös, undersökande journalistik förekommer sällan och är förenad med risker för de undersökande journalisterna. Undersökande journalistik har dock fortsatt att öka i omfattning.

Nyhetsrapporteringen ger ofta ett obalanserat, skandalinriktat intryck. Inhemska organisationer aktiva på mediaområdet arbetar för att stärka mediernas kvalitet och oberoende bland annat genom utbildning, forskning och främjande av ny teknologi. På senare år har mediernas opinionsbildande roll blivit mer påtaglig och mer utrymme har lämnats till fristående analytiker och kommentatorer.

Enligt "Reportrar utan gränser" så har Albanien under 2011 halkat ned från plats 80 till plats 96 (av 179) på dess pressfrihetsranking.

Yttrandefriheten på internet bedöms som god. Inga inskränkningar från myndigheternas sida härvidlag har uppmärksamrats. Ingen övervakning av myndigheterna av e-postväxling eller chattrum har rapporterats. Tillgången till internet ökar i snabb takt bland befolkningen. Myndigheterna medverkar också aktivt till att bygga ut denna tillgång både i utbildningsväsendet och för gemene

man. Debatternas vågor går oftast friska på olika bloggar vad gäller politiska frågor och kommentarer om olika politiker.

9. Mötes- och föreningsfrihet

Mötesfrihet garanteras i författning och rådande lagstiftning. Myndigheterna respekterar denna rättighet även i praktiken.

Föreningsfrihet garanteras likaså i författningen. Det finns många politiska partier.

Fackföreningar och enskilda organisationer har bildats sedan kommunismens fall, men det civila samhället är ännu outvecklat och svagt. Föreningsviljan är mycket svag i Albanien och speglar folkets negativa minnen av den tidigare påtvingade kollektivismen. Det förekommer att fackföreningar upprättas mera på privat initiativ än av gemensamma kårintressen.

10. Religions- och övertygelsefrihet

Församlingsfriheten garanteras i lag och respekteras i stort.

Religionsfrihet råder i teori och praktik. Religiös harmoni och tolerans präglar Albanien. Efter decennier av påtvingad ateism är befolkningen sekulariserad. Blandäktenskap är vanligt förekommande och orsakar inga problem för de inblandade. Uppskattningsvis är cirka 70 procent av albanerna muslimer (sunnit och bektashi), cirka 20 procent ortodoxa och 10 procent katoliker. Utöver dessa trossamfund har även den protestantiska kyrkan tillerkänts officiell status. Det finns även en mycket liten judisk samhörighet i landet som även den är erkänd.

11. De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Albanien är en republik där presidentens roll i huvudsak är ceremoniell. Presidenten ska vara en garant för separationen mellan lagstiftande och verkställande makt. Enligt författningen är Albanien en demokratisk marknadsekonomi.

Albanien är fortfarande ett starkt centraliserat land. Kapaciteten för regionala och lokala aktörer att agera är ännu begränsad, även om arbete pågår med att stärka regionala och lokala myndigheter, oftast med internationellt stöd.

Parlamentsval ägde senast rum i juni 2009. Valet vanns av Demokratiska partiet (DP) som leder den sittande regeringskoalitionen. Trots en majoritetskoalition försvåras det politiska arbetet av ett starkt polariserat politiskt klimat. Bristande politiskt samförstånd och avsaknad av konstruktiv dialog med oppositionen försvårar arbetet i parlamentet. Oppositionen, främst företrädd av Socialistpartiet (SP), har sedan valet 2009 vid flera tillfällen helt eller delvis bojkottat parlamentet, då SP menar att valet 2009 inte genomfördes på rätt sätt. Oppositionen har dock sedan september 2011 återinträtt i det parlamentariska arbetet. Det politiska livet har på senare år många gånger lamslagits av de politiska låsningarna mellan regering och opposition. Den 21 januari 2011 förvärrades det politiska klimatet dramatiskt då en oppositionsdemonstration i Tirana urartade, varvid fyra människor sköts ihjäl.

Riksåklagarämbetet genomför för närvarande en utredning och de första åtalerna för dödsskjutningarna har väckts. Sedan november 2011 har en överenskommelse mellan regering och opposition banat väg för vissa framsteg i reformarbetet, även om tempot fortfarande är lågt.

Lokalval hölls i Albanien i maj 2011. Dessa karaktäriserades av OSSE/ODIHR som "tävlingsinriktade och transparenta" men även mycket polariserade på grund av misstroendet mellan regeringens och oppositionens partier. Det omstridda borgmästarvalet i huvudstaden Tirana vanns mycket knappt av regeringssidans utmanare efter en lång och utdragen rättsprocess som ifrågasattes av många bedömare.

Den kvinnliga politiska representationen är ännu begränsad. Lagen stipulerar dock att kvinnor ska utgöra minst 30 procent av kandidaterna på valsedlarna. För närvarande är endast en av regeringens ministrar kvinna. Talmannen i parlamentet är kvinna. Den kvinnliga andelen parlamentsledamöter mer än fördubblades efter det senaste valet till ca 16% (22 av 140 ledamöter). Så kallad familjeröstning, vilket i praktiken innebär att män röstar åt hustrur, döttrar eller andra närstående, förekommer fortfarande i Albanien.

EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

12. Rätten till arbete och relaterade frågor

Albanien har ratificerat samtliga ILO:s åtta centrala konventioner på arbetsrättens område.

Den höga arbetslösheten är ett stort problem och uppgår officiellt till cirka 14 procent. Arbetslösheten är högre för kvinnor, ungdomar och minoriteter såsom romer. Lönenivåerna är allmänt sett låga. Många albaner har sökt sig till grannländerna för att finna jobb, främst i Grekland och Italien. Dessa grupper skickar hem stora ersättningsbelopp till familj och släktingar. Barnarbete är ett problem. Enligt uppgift från ILO/Albanska statistikinstitutet, så arbetar nästan en tredjedel av barn mellan sex och 17 år. Statsanställningar är oftast politiserade. En hög andel tjänstemän, inklusive på lägre nivåer, byts normalt sett ut vid skifte på den politiska makten i statsförvaltningen.

13. Rätten till bästa uppnåelig hälsa

Den materiella standarden och kvaliteten på hälsovården är låg. Möjligheten att erhålla tillräcklig hälsovård varierar dessutom starkt mellan stad och landsbygd. I många mindre samhällen saknas sjukhus, vårdcentraler och framför allt utbildad vårdpersonal. I Tirana finns den bäst utvecklade vårdstrukturen, med både statliga och privata kliniker, de sistnämnda ofta utlandsfinansierade. Mera komplicerade ingrepp måste dock göras utomlands, vilket inte bara missgynnar de fattigaste, utan också medför en krånglig byråkratisk procedur.

Den förväntade livslängden för kvinnor och män är 78 respektive 73 år. De låga lönerna samt oklara strukturer inom sjukvården har resulterat i en hög grad av korruption. Patienter får ofta betala dyrt för vård som på pappret tillhandahålls kostnadsfritt. Problemet är framför allt de oklarheter som råder om vad vårdförsäkringen ska omfatta. Cirka sex procent av bruttonationalprodukten går till hälsosektorn.

14. Rätten till utbildning

Allas rätt till utbildning är garanterad i konstitutionen och den allmänna grundutbildningen är enligt lag kostnadsfri. På landsbygden saknas inte sällan kvalificerade lärare. I städerna är skolorna ofta överfulla. Skolbyggnader och undervisningsmaterial är ofta i dåligt skick, även om en viss förbättring noterats de senaste åren. Den högre utbildningen är av låg standard och ett ofta angivet skäl till emigration. En rad privata universitet och högskolor har växt upp under senare år med mycket varierande kvalitet. Utbildningssystemet är också ansatt av korruption. Det är således möjligt att köpa sig goda betyg eller inträde till viss universitetsutbildning. Detta drabbar framförallt de fattiga, men också samhället i stort. Klyftorna mellan unga välutbildade, som ofta skolats utomlands, och fattiga ungdomar från landsbygden är stora. Knappt fyra procent av bruttonationalprodukten går till utbildningssektorn.

De nationella minoriteterna i minoritetsområdena har rätt till utbildning på det egna modersmålet. De grekiska och makedonska minoriteterna har egna skolor.

Ett stort problem är den höga analfabetismen bland Albanien romer. Cirka 40 procent av den romska befolkningen mellan 21 och 40 år och cirka 62 procent mellan 7 och 20 år uppges vara analfabeter. Under kommunisttiden var det svårare att kringgå skolplikten och detta är en av anledningarna till att analfabetismen nu stigit inom denna befolkningsgrupp, där barnen traditionellt börjar arbeta vid mycket ung ålder (se mer under "Barnets rättigheter" samt "Olika befolkningsgruppers situation"). Stora satsningar från internationellt håll görs för att locka fler romer till skolan, bland annat genom upprättande av särskilda skolor för romska barn. Lärarbrist råder dock och det har visat sig svårt att driva projekten vidare.

Sedan kommunismens fall går utvecklingen i praktiken mot en ökad könssegregering inom utbildning. Flickors högre skolgång begränsas ibland, särskilt i norra Albanien, av att familjen inte tillåter dem att bo på egen hand i studentboende, där de anses riskera sitt rykte.

15. Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard

Albanien är ett av Europas fattigaste länder. Landet kan ännu inte erbjuda hela sin befolkning en rimlig levnadsstandard. Fattigdomen är värst på landsbygden och i den norra delen av landet. Många familjer lider av låg boendestandard, osäker tillgång till elektricitet och dricksvatten, illa fungerande avlopp, och undermåliga vägar. Arbetslösheten är som nämnts hög och många av de yrkesverksamma arbetar i den inofficiella ekonomin, det vill säga under stor osäkerhet och utan försäkringsskydd. Jordbruk är ännu en vanlig inkomstkälla, men bedrivs småskaligt enligt gamla metoder, vilket innebär att marken ofta inte producerar mer än till självhushållning. BNP per capita nådde 2011 en nivå på knappt USD 4 000.

Många familjer är beroende av inkomster från släktingar som gästarbetar utomlands. Remitteringarna från gästarbetarna bedöms från officiellt håll utgöra ca 15 procent av landets BNP. Remitteringarna framför allt från

gästarbetare i Grekland har redan minskat på grund av den finansiella krisen i grannlandet och oro finns för att denna inkomstkälla ska minska allt mer.

Den ekonomiska utvecklingen i Albanien tycks dock gå åt rätt håll. Landet har haft tillväxt sedan 1998, och har varit ett av få länder i Europa och i regionen som fortsatt haft tillväxt under den globala ekonomiska krisen de senaste åren. Det tidigare omfattande emigrationsflödet har mattats av. Som påpekats hotar klyftorna mellan det rika fåtalet och det fattiga flertalet att öka. Flykten från framför allt landsbygden i norr till städerna, i synnerhet till Tirana, gör att arbetslösheten i städerna ökar, trots en arbetsintensiv och omfattande nybyggnation. Urbaniseringen sker på ett sätt som skapar oklara ägarförhållanden och belastar infrastrukturen i städerna så hårt att det försvårar levnadsförhållandena.

OLIKA GRUPPERS ÅTNJUTANDE AV DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA

16. Kvinnors rättigheter

Kvinnor och män är enligt konstitutionen jämställda och diskriminering är förbjuden. I praktiken har kvinnorna dock långt ifrån samma möjligheter som män och deras politiska och ekonomiska inflytande är fortsatt begränsat. Diskriminering fortsätter att vara omfattande. Bristfälligt genomförande av existerande lagar försvårar framsteg för kvinnors rättigheter. Vissa framsteg görs. I parlamentsvalet 2009 ökade den kvinnliga andelen parlamentariker till 16 procent (från 7 procent). Därutöver finns en könskvotering som stipulerar att andelen kvinnliga kandidater på valsedlarna ska vara minst 30 procent.

Det albanska samhället är starkt patriarkaliskt, särskilt på landsbygden och i synnerhet i norr. Den albanska kvinnan är av tradition (snarare än av religion) underordnad mannen i många hänseenden. Tvångsgifte förekommer. Det sociala sönderfallet efter kommunismen har fört dessa förhållanden till ytan. Kommunismens fall medförde även en kraftigt ökad arbetslöshet i samhället, vilken främst drabbade kvinnor och förde dem tillbaka till hemmet som arbetsplats. Detta är också ett problem då det starkt bidragit till att begränsa kvinnors sociala kontaktmöjligheter. Bristen på offentlig barnomsorg och äldreomsorg är också faktorer som bidrar till att kvinnan blir kvar i hemmet. Det finns även ett stort behov av utbildning av män för att utmana genderstereotyper.

Våld i hemmet mot kvinnor är vanligt förekommande och ett allvarligt problem som är underrapporterat och sällan undersöks. Den albanska statistikmyndigheten INSTAT genomförde 2009 en första nationell undersökning som visade att 31 procent av kvinnorna i Albanien var utsatta för fysiskt våld i hemmet. Våldtäkt inom äktenskapet faller inom strafflagen, men beivras så gott som aldrig. Incidenter av hedersrelaterat våld mot kvinnor förekommer. En orsak till många av dåden är kollisionen mellan traditionella värderingar och ungdomars moderna livsstil.

Hälsovården i Albanien är mycket eftersatt, särskilt ute på landsbygden (se ovan). Tillgången till mödravård och gynekologer är där mycket bristfällig.

Albanien fortsätter att vara ett ursprungsland för handel med kvinnor för prostitution i andra länder, även om antalet personer som utsatts för människohandel minskat. Även Albanien har utvecklats till en växande marknad för prostitution. Albanska kvinnor som varit offer för människohandel och påtvingad prostitution är oftast inte välkomna åter till sina familjer och hotas inte sällan av den egna familjeklanen om de lyckas återvända, vilket i sin tur leder till att många kvinnor ser som sin enda möjlighet att åter prostituera sig och ofta blir de då åter offer för människohandeln. Flera anti-trafficking-kommittéer har skapats i Albanien med syfte att följa upp genomförandet av regeringens anti-traffickingstrategi.

17. Barnets rättigheter

Albanien har antagit alla grundläggande internationella barnrättskonventioner. I november 2010 antog parlamentet även en ny nationell lag för skydd av barnets rättigheter. Denna lag har FN-konventionen om barnets rättigheter som modell. Lagen förutser tillkomsten av institutionella mekanismer för dess genomförande liksom övervakningsmekanismer. Implementering av lagens innebörd återstår.

Barnen fortsätter att vara en utsatt och sårbar grupp i landet. Särskilt barn från den romska minoriteten och barn på landsbygden har drabbats hårt av socialt sönderfall och fattigdom. I samarbete med UNICEF har ett antal barnskyddsenheter skapats på lokal nivå, vilkas syfte är att identifiera, hjälpa och återintegrera utsatta barn. Bristfällig folkbokföring gör det dock svårt för myndigheterna att hålla uppsikt över och spåra alla barn.

Barnarbete förekommer främst bland romska och egyptiska grupper, särskilt på landsbygden där många barn lämnar skolan i förtid för att arbeta i jordbruket. Barn från dessa grupper tvingas ofta att arbeta som tiggare eller försäljare av diverse varor i de större städerna. Mindre än hälften av alla romska barn beräknas gå i skolan.

Flera hundratals barn, främst pojkar i norra Albanien, beräknas vara indragna i familjefejder, där så kallad blodshämnd fortfarande förekommer. Detta begränsar dessa barns rörelsefrihet, förhindrar dem att gå till skolan och kastar en hotfull skugga över deras uppväxt. Antalet barn som drabbats av blodshämnd har under åren dock långsamt minskat.

Barnhandel är fortsatt ett problem, även om problemet minskat en aning. Kriminella gäng har gjort sig ökända för att kidnappa barn, främst flickor, för att tvinga dem in i barnarbete, prostitution eller organtransplantation i andra länder.

Barnmisshandel inom familjen förekommer (anses ofta vara en familjeangelägenhet) och drabbar även barn med funktionshinder eller förståndshandikapp särskilt i skolor och institutioner. Vidare så möts barn ofta av en undermålig hälso- och sjukvård, särskilt de som bor på landsbygden.

18. Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Albaniens befolkning är relativt homogen. En grekisk minoritet, främst i landets södra delar, utgör en av de största grupperna icke-albaner. Vidare finns grupper av makedonier, montenegrinier, vlacher, romer och så kallade ”egyptier”. De sistnämnda talar albanska men förväxlas ofta med, eller omnämns slarvigt som varande samma befolkningsgrupp som romerna, vilket inte är riktigt då dessa grupper lever åtskilda och romerna talar sitt eget språk. Den grekiska minoritetens storlek är omstridd. Ett annat problem är definitionen av de så kallade grekiska minoritetsområdena. Problemen på minoritetsområdet är främst orsakade av brist på intresse, policy och resurser från myndigheternas sida.

Under hösten 2011 genomfördes en folkräkning i Albanien vilken kritiserades av flertalet minoritetsrepresentanter bland annat för de (valfria) frågor som ställdes kring etnisk och religiös tillhörighet. Det hävdades att folkräkningen inte tillförlitligt skulle kunna lämna korrekt information om minoritetsgruppernas storlek. En viss bojkott av folkräkningen ägde rum.

Romerna har uppnått status som nationell minoritet, vilket inte har tillerkänts egyptierna. Albanien erkänner bara språkminoriteter och egyptierna har, som nämnts, inte något eget språk. Romerna, och egyptierna, är fattiga grupper som ofta lever i social misär. Läskunnigheten bland romerna är låg (se ovan) och de saknar ofta tillgång till hälso- och sjukvård. Även om de inte officiellt diskrimineras är de socialt diskriminerade. Ett problem är att många romska och egyptiska kvinnor väljer (eller tvingas) att föda sina barn hemma och registrerar därefter inte barnet, delvis på grund av misstro mot myndigheterna, men också på grund av bristande kunskaper. Eftersom barnet inte är registrerat ”finns det inte” och befinner sig redan från början utanför samhället. Detta medför problem, bland annat när barnet uppnår skolåldern. Det är en mycket krånglig process att i efterhand registrera en födsel, men en förutsättning för att få gå i skolan, varför många barn även av denna anledning, och inte bara på grund av tradition, inte lär sig att läsa och skriva. Arbetslösheten är hög bland romerna, såväl som bland egyptierna och en övervägande del av dem som faller offer för människohandeln i Albanien kommer från dessa befolkningsgrupper. Kvinnor och barn från dessa grupper är samhällets mest utsatta. En nationell strategi för att förbättra romernas livsvillkor finns, men förverkligandet av denna är långsam

19. Diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet

Homosexualitet är å ena sidan inte förbjudet, men å andra sidan inte heller socialt accepterat. Att vara homosexuell, eller ha en homosexuell släkting, anses skamligt av en stor majoritet av befolkningen. Samhället är överlag intolerant mot personer med annan sexuell läggning vilket gör att många känner sig diskriminerade. Homosexuella, bisexuella och transpersoners (hbt) organisationer har hittills hållit en låg profil, men under senare år har organisationer som Aleanca och LGBT PRO Albania bildats för att främja och skydda rättigheter för personer med annan sexuell läggning. I december 2008 organiserades en nationell debatt om mänskliga rättigheter, varvid hbt-rättigheter för första gången öppet diskuterades i Albanien. Flertalet grupper som verkar för de mänskliga rättigheterna för hbt-personer berättar att homosexuella trakasseras bland annat av polisen och fortsatt anses utgöra ”lovligt byte” för misshandel. Hösten 2010 öppnades ”Pink Embassy” i Tirana,

en mötesplats för unga hbt-personer, sponsrad av nederländska ambassaden, Children's Human Rights Centre och LGBT PRO Albania.

I april 2011 etablerade ansvarigt ministerium en interministeriell arbetsgrupp som i juli 2011 organiserade den första allmänna debatten, i samarbete med det civila samhället, kring MR-skyddet av hbt-personer.

20. Flyktingars rättigheter

Albanien har anslutit sig till Flyktingkonventionen och har sedan 1998 en asyllagstiftning som håller hög internationell standard. Ett flyktingkontor finns för hantering av asyl- och flyktingfrågor. Trots ett mycket aktivt stödarbete från FN:s flyktingkommissariat (UNHCR) förhindrar fortfarande bristande kompetens, knappa resurser och bristfällig verkställighet av lagen asylsystemet från att fungera fullt ut.

Albanien är i första hand ett transitland för flyktingar och ekonomiska migranter. Omhändertagandet av dessa personer när de grips vid gränserna eller under misslyckade försök att ta sig över Adriatiska havet till Italien fungerar sporadiskt. Inkvartering utan urskiljning blandar asylsökande, migranter, minderåriga och kvinnor och barn som fallit offer för människohandel i samma läger, vilket snabbt blir rekryteringsgrund för människosmugglare och människohandlare. Om inkvarteringsplatser saknas hårbärgeras personerna oftast på någon polisstation.

De albanska myndigheterna menar att dessa människors hemländer måste bära ett större ansvar för situationen. Ofta tjänar den albanska organiserade brottsligheten stora pengar på desperata människors frivilliga eller ofrivilliga resor. Genom ett nära samarbete mellan albansk och italiensk polis har resvägen över Adriatiska havet i det närmaste blockerats. Bland annat finns ett moratorium för snabba motorbåtar för att söka stävja illegala överfarter till Italien. Det förekommer dock fortfarande att människor reser till Västeuropa via Albanien med förfalskade id- och resehandlingar. Handeln med förfalskade resehandlingar är omfattande.

21. Funktionshindrades rättigheter

Utbredd fattigdom och bristfällig sjukvård gör de funktionshindrades situation särskilt utsatt. Viss rehabilitering och träning finns genom enskilda organisationer, men i begränsad skala. Den mentala hälsovården är dålig. Exkludering och diskriminering möter många personer med funktionsnedsättning. Ett positivt steg var att regeringen 2009 undertecknade FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Det juridiska ramverket för funktionshindrades rättigheter behöver dock förbättras ytterligare. Personer med funktionsnedsättning möter många problem i vardagen när de ska utöva sina rättigheter på grund av bristfällig efterlevnad av antagna lagar som ska stödja funktionshindrade.

ÖVRIGT

22. Frivilligorganisationers arbete för mänskliga rättigheter

Regeringen och samhället i stort är överlag positivt inställda till enskilda organisationer som arbetar för de mänskliga rättigheterna. Albanska Helsingforskommittén, Albanian Human Rights Group, Society for Democratic Culture, the Women's Center, Albanian Disability Rights Foundation tillhör några av de mer aktiva lokala organisationerna.

Det civila samhället utmärks emellertid fortfarande av fragmentering, bristande resurser, stort beroende av internationellt stöd och en svag medlemsbas, samt av att dess organisationer oftast är koncentrerade till Tirana. Det är relativt lätt att registrera en enskild organisation. Parlamentet antog i mars 2009 en ny lag för att etablera en myndighet till stöd för det civila samhället som skulle ha som syfte att främja det civila samhället genom statsfinansiering till frivilligorganisationer. Än så länge är dock inte myndigheten fullt ut operationell.

23. Internationella och svenska insatser på området mänskliga rättigheter

EU och EU-delegationens kontor i Tirana följer noggrant utvecklingen av respekten för de mänskliga rättigheterna i landet, inte minst vad gäller Albanien implementering av de tolv nyckelprioriteringarna från Kommissionens utlåtande 2010. Albanien EU-integrering har intensifierats under de senaste åren bland annat genom att Stabiliserings- och Associationsavtalet med EU började gälla i april 2009. Albanien ansökan om medlemskap i EU inlämnades i april 2009. EU-kommissionen kom med sitt utlåtande (avis) kring Albanien ansökan i november 2010. Viseringsfrihet gentemot Schengen-länderna infördes i december 2010. En grundförutsättning för ett framtida EU-medlemskap för Albanien är att landet uppnår en fullgod standard vad gäller respekten för de mänskliga rättigheterna. EU-delegationen stödjer albanska myndigheter och det civila samhället bland annat genom förmedlemskapsstöd (IPA).

Utöver EU så har Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) en närvaro i Albanien. Dess uppgift är bland annat att övervaka och ge råd i frågor relaterade till mänskliga rättigheter. Förutom huvudkontoret i Tirana så har OSSE-missionen för närvarande fyra fältkontor i landet (Shkodra, Gjirokastra, Vlora och Kukes). OSSE-missionen har varit aktiv inte minst inom genderfrågor. Här har även National Democratic Institute (NDI) spelat en viktig roll. Europarådet ger regeringen råd i en rad viktiga frågor om mänskliga rättigheter, bland annat frågor om blodsfejder. Därtill har Europarådet också varit aktivt inom anti-korruptionskampen, romska frågor och våld mot kvinnor. Från FN-systemet är framför allt utvecklingsprogrammet (UNDP), flyktingkommissariatet (UNHCR), barnfonden (UNICEF) och Världshälsoorganisationen (WHO) aktiva i MR-frågor i Albanien och finns representerade på plats. Inom ramen för "One UN Programme", där Albanien är ett av åtta pilotländer, har FN-systemet spelat en viktig roll härvidlag. Internationella migrationsorganisationen (IOM) finns också representerat i Albanien.

Sverige bedriver sedan 2001 utvecklingssamarbete i Albanien med utsända från Sida stationerade i Tirana. Den svenska närvaron uppgraderades från

sektionskansli (under ambassaden i Skopje) till en självständig ambassad i december 2010. Det övergripande målet för svenskt utvecklingssamarbete med Albanien är trefalt: en stärkt demokratisk stat, hållbar utveckling, samt förbättrade förutsättningar för ett framtida albanskt EU-medlemskap. Inom ramen för den nuvarande samarbetsstrategin (gällande åren 2009-2012) för Sveriges utvecklingssamarbete med Albanien fokuseras biståndssamarbetet till två sektorer. Den första är demokratisk samhällsstyrning och mänskliga rättigheter. Projekt inom denna sektor syftar till att öka effektiviteten, öppenheten och transparensen inom den albanska förvaltningen och att öka möjligheten för albanska kvinnor och män att delta i och påverka politik och reformprocesser. Den andra prioriterade sektorn är naturresurser och miljö. I alla samarbetsprojekt återfinns jämställdhets-, miljö- samt antikorrupcionsaspekter.

Svenska enskilda organisationer engagerade i Albanien är till exempel Civil Rights Defenders, Olof Palmes Internationella Center och Kvinna till Kvinna. Avslutningsvis kan tilläggas att ambassaden med likasinnade givare driver samordning av biståndet till Albanien för ökad givareffektivitet och effekt för landet.